

*mag. odn. jav.,
DOBA Business School Maribor,
majna.silih@net.doba.si

©Copyrights are protected by =
Avtorske pravice so zaščitene s:

Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International
License (CC BY-NC 4.0) =
Priznanje avtorstva-nekomercialno
4.0 mednarodna licenca (CC BY-NC
4.0)

DOI 10.32015/JIBM.2023.15.2.9

Mednarodno inovativno poslovanje
=
Journal of Innovative Business and
Management

ISSN 1855-6175

Pregled različnih metod in pristopov družboslovnega raziskovanja

Majna Šilih*

Povzetek: Za zbiranje in analizo podatkov se v družboslovnih vedah uporabljajo različne metode in pristopi, ki družboslovcem omogočajo razumeti človeško vedenje in družbene pojave. Metode in pristopi so se skozi čas razvijali in spreminjali, še posebej pa so, zaradi hitrega napredka tehnologije, doživeli preobrazbo v zadnjih desetletjih. Nove tehnologije omogočajo zbiranje in analiziranje podatkov na še bolj celovit in informativen način, saj so zmožne obdelovati vedno večje količine razpoložljivih podatkov, kar pa posledično pripomore k odkrivanju vzorcev, trendov in povezav ter vpliva na razumevanje človeškega življenja in družbenih pojavov.

Ključne besede: družboslovno raziskovanje, metode raziskovanja, kvantitativno raziskovanje, kvalitativno raziskovanje, spremembe družboslovnega raziskovanja

JEL: O3

An overview of different methods and approaches of social science research

Abstract: Various methods and approaches are used in social science to collect and analyze data, which enable social scientists to understand human behavior and social phenomena. Methods and approaches have developed and changed over time and especially, due to the rapid progress of technology, they have undergone a transformation in recent decades. New technologies make it possible to collect and analyze data in an even more comprehensive and informative way, as they are able to process ever-increasing amounts of available data, which in turn helps to discover patterns, trends, connections and affects the understanding of human life and social phenomena.

Keywords: social science research, research methods, quantitative research, qualitative research, changes in social science research

UVOD

Družboslovno raziskovanje je področje oziroma panoga, ki se ukvarja z razumevanjem družbenih pojavov, vključno z raziskovanjem človeškega vedenja, družbenih interakcij, družbenih struktur in institucij. Družboslovci uporabljajo različne metode in pristope za zbiranje in analizo podatkov, s katerimi želijo boljše razumeti človeško vedenje in družbene pojave. Metode in pristopi družboslovnega raziskovanja so se skozi čas razvijali in spreminjali, še posebej pa so doživeli preobrazbo v zadnjih desetletjih zaradi hitrega napredka tehnologije, pri čemer so se hkrati spreminjali tudi načini zbiranja, obdelave in interpretacije podatkov (Creswell in Plano Clark, 2011). Hitro spreminjajoča se podoba družbenopolitičnega okolja, v katerem živimo, se odraža tudi v družboslovnih znanostih in vsebinah raziskovanja v njihovih okvirih. Raziskovanje družbenega in političnega zajema vedno nove fenomene in procese na lokalnih in državnih ravneh ter na mednarodni in globalni ravni. Ti fenomeni in procesi se zaradi prepletenosti vseh ravni in bolj ali manj institucionaliziranih akterjev v njih neprestano transformirajo in re-artikulirajo (Banjac, 2020). V tem članku bomo pregledali različne metode in pristope družboslovnega raziskovanja ter se osredotočili na spremembe v stroki pri zbiranju in obdelavi podatkov.

1. Metode in pristopi družboslovnega raziskovanja

Družboslovno raziskovanje je sistematsko zbiranje in analiza podatkov o družbenih pojavih. Raziskovalci uporabljajo različne metode za zbiranje podatkov, od kvantitativnih do kvalitativnih. Kvantitativne metode temeljijo na številkah in statistiki, kvalitativne metode pa na besedilu in opisu (Creswell, 2014).

Kvantitativno družboslovno raziskovanje temelji na merjenju in štetju družbenih pojavov. Za analizo podatkov uporablja statistične metode in tehnike. Med pogoste kvantitativne metode spadajo anketiranje, eksperimentalno raziskovanje, opazovanje in analiza sekundarnih podatkov. Anketiranje je najbolj priljubljena metoda zbiranja podatkov, pri kateri raziskovalci uporabljajo strukturirane ali nestrukturirane vprašalnike, ki jih izpolnjujejo udeleženci raziskave. Strukturirane ankete imajo vnaprej določene vprašanja, na katera morajo odgovoriti udeleženci. Nestrukturirane ankete imajo odprta vprašanja, na katera lahko udeleženci odgovorijo po svoje. Ta metoda omogoča pridobitev kvantitativnih podatkov o stališčih, mnenjih, vrednotah in obnašanju populacije (Bryman in Bell, 2015). Eksperimentalno raziskovanje je metoda, ki preučuje vzročne povezave med spremenljivkami. Raziskovalci sistematično manipulirajo neodvisne spremenljivke in merijo njihov vpliv na odvisne spremenljivke. Eksperimentalni pristop omogoča sklepanje o vzročnih odnosih med spremenljivkami (Fraenkel in drugi, 2011). Opazovanje je zbiranje podatkov o nekem pojavu (naravnem in družbenem) s pomočjo neposrednega videnja (ali s pomočjo fotografije, video kamere in filma) s ciljem pridobitve spoznanj o pojavu, takšnem kakršen je, po možnosti brez morebitnega vpliva opazovalca/opazovanja na pojav. V opazovanju je sicer prisoten opazovalec, ki z določenim namenom opazuje predmet opazovanja zato, da pridobi določen rezultat. Opazovanje v družbenih znanostih naj bi potekalo v skladu s pravili, ki jih opredeljujejo predvsem metodologija in etika družboslovnega raziskovanja, pa tudi dosežena raven splošne družbene kulture in človekovih pravic (Meško in drugi, 2008). Analiza sekundarnih podatkov lahko kombinira več različnih metod, virov podatkov in analitičnih pristopov, poudarek je na izkoriščanju prednosti uporabe obstoječih podatkovnih virov (Štebe, 2008).

Vsak proces kvantitativnega družboslovnega raziskovanja vključuje naslednje faze:

- 1) Postavitev teorija
- 2) Postavitev hipoteze
- 3) Izbor načrta raziskave

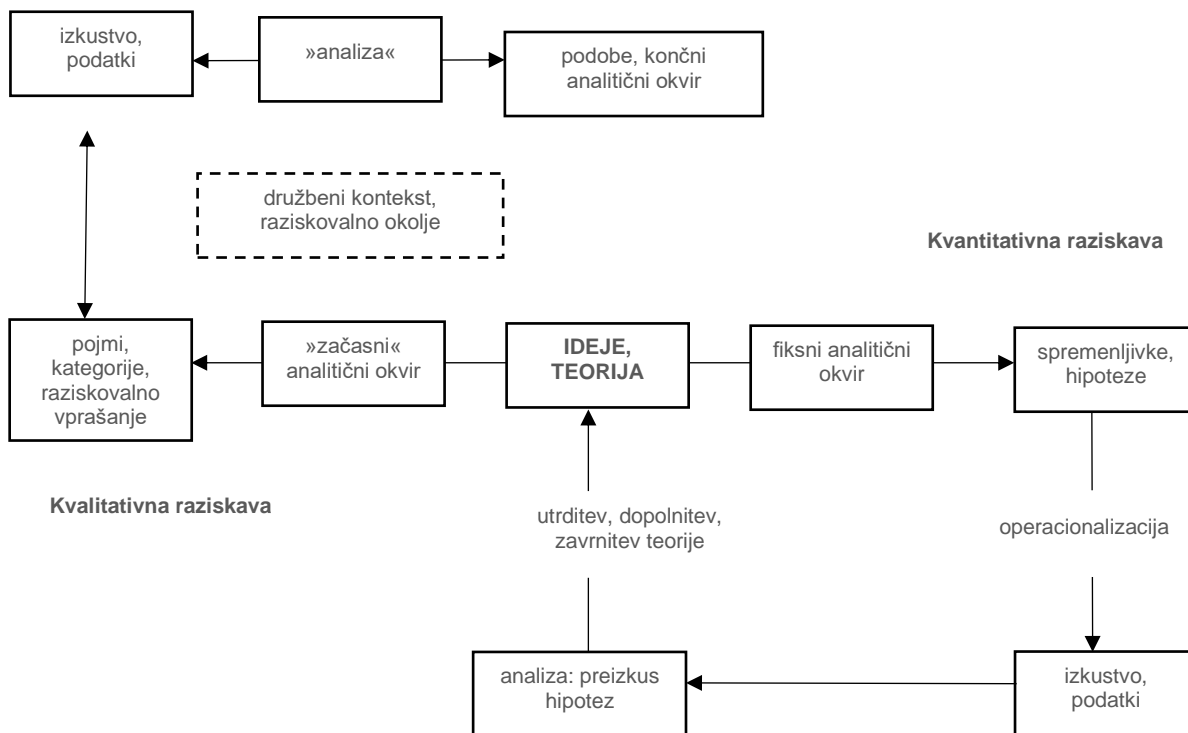
-
- 4) Izbor raziskovalnega koncepta
 - 5) Izbor raziskovalnega mesta
 - 6) Izbor raziskovalnih subjektov/respondentov
 - 7) Upravljanje raziskovalnih inštrumentov (zbiranje podatkov)
 - 8) Obdelava podatkov
 - 9) Analiza podatkov
 - 10) Opredelitev ugotovitev/sklepov
 - 11) Zapis ugotovitev/sklepov (Bell, Bryman in Harley, 2022).

Kvalitativno družboslovno raziskovanje je osredotočeno na razumevanje konteksta, pomena in interpretacije družbenega pojava. Med pogoste kvalitativne metode spadajo etnografija, intervjuji, analiza dokumentov in diskurza ter študije primera. Etnografija je metoda, ki se osredotoča na opazovanje in razumevanje družbenih pojavov v naravnem okolju. Raziskovalci uporabljajo etnografske tehnike, kot so dolgotrajno opazovanje, udeležba in pogovori z ljudmi, da pridobijo vpogled v njihove izkušnje, vrednote in norme. Ta metoda omogoča pridobitev bogatih, podrobnih in interpretativnih poglobljenih informacij (Denzin in Lincoln, 2011). Intervjuji so ena najpogosteje uporabljenih kvalitativnih metod. Raziskovalci izvajajo strukturirane, pol-strukturirane ali ne-strukturirane intervjuje, pri čemer zastavljajo vprašanja, ki pomagajo raziskati temo raziskave. Intervjuji omogočajo pridobitev globljega razumevanja posameznikovih izkušenj, mnenj in motivacij (Rubin in Rubin, 2011). Analiza dokumentov in diskurza pomeni strukturirano analiziranje podatkov, zato je ključnega pomena, da so predhodno določene kategorije pomensko nedvoumne. Jasna konceptualizacija kategorij namreč omogoča tako logično organizacijo velike količine kvalitativnih podatkov kot tudi ponovljivost analize s strani drugih raziskovalcev (Lamut in Macur, 2012). Študije primera so bile med prvimi vrstami raziskav na področju kvalitativne metodologije. Danes obsegajo velik del strokovnih monografij in člankov temeljnih ved. Veliko tega, kar danes vemo o empiričnem svetu, smo pridobili iz raziskav študij primera, prav tako pa študije primera najdemo v mnogih najbolj cenjenih delih v vseh disciplinah (Flyvbjerg, 2011).

Proces kvalitativnega družboslovnega raziskovanja vključuje naslednje faze:

- 1) Opredelitev problema
- 2) Izbor vzorca
- 3) Zbiranje podatkov
- 4) Analiziranje podatkov
- 5) Zapis ugotovitve in sklepov (Merriam, 2002).

Razliko med kvantitativnim in kvalitativnim družboslovnim raziskovanjem oziroma potekom ene in druge prikazuje slika 1.

Slika 1: Potek kvantitativne in kvalitativne raziskave

Vir: Fink Hafner, 2012

Mešano družboslovno raziskovanje združuje elemente tako kvantitativnih kot kvalitativnih metod. Ta pristop omogoča globlje razumevanje družbenega pojava in boljše preverjanje rezultatov z uporabo različnih tehnik. Mešane metode družboslovnega raziskovanja vključujejo kombinacijo zbiranja in analize kvantitativnih ter kvalitativnih podatkov. Raziskovalci lahko s tem pristopom bolj celovito raziskujejo kompleksne družbene pojave in izboljšajo razumevanje rezultatov (Creswell in Plano Clark, 2011).

Postopek obdelave podatkov, ki sledi zbiranju podatkov, vključuje čiščenje, kodiranje in analizo podatkov. Čiščenje podatkov vključuje odstranitev napak in nepotrebnih podatkov. Kodiranje podatkov vključuje pretvorbo podatkov v obliko, ki je primerna za analizo. Analiza podatkov pa vključuje uporabo statističnih metod za odkrivanje vzorcev in trendov v podatkih. Tako zbiranje kot obdelava podatkov sta zahtevni nalogi, vendar tudi bistveni za družboslovno raziskovanje. Z dobrim zbiranjem in obdelavo podatkov lahko raziskovalci dobijo vpogled v vedenje, prepričanja in navade ljudi. Ti podatki se nato lahko uporabijo za razvoj teorij, testiranje hipotez in oblikovanje politik (Banjac, 2020).

2. Spremembe v stroki pri zbiranju in obdelavi podatkov

V zadnjih letih se je družboslovno raziskovanje razvijalo in spreminjalo. Raziskovalci so začeli uporabljati nove metode in pristope, ki jim omogočajo, da zbirajo in analizirajo podatke na bolj celovit in informativen način. Ena izmed najpomembnejših sprememb je bila razvoj računalniškega modeliranja. Računalniško modeliranje je metoda, ki omogoča raziskovalcu, da ustvari matematični model družbenega pojava. Model lahko nato uporabi za simulacijo pojava in preučevanje njegovega vedenja. Računalniško modeliranje je zelo uporabna metoda za raziskovanje kompleksnih družbenih pojavov, za katere je težko zbirati podatke ali jih analizirati s klasičnimi metodami. Računalniško modeliranje se uporablja v različnih disciplinah, vključno z družboslovjem, naravoslovjem, inženirstvom in zdravstvom.

Na primer, računalniško modeliranje se lahko uporablja za preučevanje širjenja bolezni, vedenja strank in delovanja trga. Gre za učinkovito orodje za raziskave, vendar je pomembno omeniti, da je to le model realnega pojava, ki ne bo vedno natančno odražal dejanskega pojava, vendar lahko pomaga raziskovalcem pri razumevanju pojava in napovedovanju njegovega vedenja (Creswell in Plano Clark, 2011).

Druga pomembna sprememba je razvoj novih metod zbiranja podatkov. V zadnjih letih so raziskovalci začeli uporabljati nove vire podatkov, kot so družbena omrežja, spletne ankete in mobilne aplikacije. Ti novi viri podatkov omogočajo raziskovalcu, da zbirajo podatke o širši populaciji in jih analizirajo na bolj realen način. Na primer, družbena omrežja se lahko uporabljajo za zbiranje podatkov o interakciji med ljudmi, spletne ankete se lahko uporabljajo za zbiranje podatkov o mnenjih in stališčih ljudi, mobilne aplikacije pa se lahko uporabljajo za zbiranje podatkov o gibanju ljudi in njihovih navadah. S hitrim napredkom tehnologije in digitalizacijo so postali dostopni ogromni podatkovni viri, kot so družbena omrežja, spletni dnevniki, forumi in podobno. Analiza teh podatkov zahteva uporabo novih orodij in metodologij, kot je računalniško podprto kvalitativno raziskovanje (Computer-Assisted Qualitative Data Analysis - CAQDAS) (Fielding in drugi, 2016), ki je postalo nepogrešljivo orodje za raziskovalce pri obdelavi velikih količin kvalitativnih podatkov, saj omogoča hitrejšo obdelavo podatkov, iskanje vzorcev in raziskovanje povezav med različnimi temami. Raziskovalci lahko s tem orodjem pridobijo poglobljeno razumevanje kvalitativnih podatkov. Programska oprema, kot je NVivo¹, Atlas.ti², MAXQDA³ in druge, omogoča učinkovito organizacijo, iskanje, označevanje in avtomatizacijo procesov analize podatkov ter vizualizacijo rezultatov (Riviera, 2010).

Z naraščajočo količino podatkov je nastalo tudi področje, imenovano Big Data. Raziskovalci lahko izkoristijo velike količine podatkov za odkrivanje vzorcev, trendov in povezav, kar vpliva na razumevanje družbenih pojavov. Hkrati pa se postavljajo vprašanja o zasebnosti, etiki in varnosti podatkov. Analiza velikih količin podatkov zahteva uporabo naprednih statističnih metod, strojnega učenja in podatkovnega rudarjenja. Raziskovalci se osredotočajo na razvoj novih tehnik za obvladovanje izzivov, povezanih z obdelavo in interpretacijo Big Data (Kitchin, 2014).

3. Prihodnost družboslovnega raziskovanja

Na področju družboslovnega raziskovanja, kot omenjeno, se metodologija in pristopi neprestano razvijajo in spreminjajo, kar se odraža v novih izzivih, tehnoloških in družbenih spremembah ter spoznanjih. Prihodnost metodologije družboslovnega raziskovanja bo verjetno vključevala naslednje ključne trende:

- Uporaba naprednih statističnih metod in analiz velikih količin podatkov (Big Data): z naraščajočo količino digitalnih podatkov bo uporaba statističnih metod, strojnega učenja in analize velikih količin podatkov postala vse pomembnejša, kar omogoča boljše razumevanje družbenih pojavov in boljše napovedi.
- Interdisciplinarni pristopi: družboslovje se bo vse bolj prepletalo z naravoslovnimi vedami, kot sta biologija in informatika ter humanističnimi vedami, kot sta filozofija in zgodovina, kar bo omogočalo celovitejše razumevanje družbenih pojavov.

¹ NVivo je računalniški programski paket za analizo podatkov, ki ga proizvaja Lumivero. NVivo se uporablja na različnih področjih, vključno z družbenimi vedami, kot so antropologija, psihologija, komunikacija, sociologija, pa tudi na področjih, kot so forenzika, turizem, kriminologija in trženje.

² Atlas.ti je računalniško podprta programska oprema za analizo podatkov, ki omogoča analizo kvalitativnih podatkov za kvalitativne raziskave, kvantitativne raziskave in raziskave z mešanimi metodami.

³ MAXQDA je računalniški program, ki ga razvija in distribuira Verbi Software, zasnovan za računalniško podprto kvalitativno in mešano analizo podatkov, besedil in multimedijskih analiz v akademskih, znanstvenih in poslovnih ustanovah.

-
- Kvalitativne raziskave in terensko delo: kljub naraščajoči vlogi kvantitativnih raziskav bodo kvalitativne metode še vedno ključne pri raziskovanju družbenih pojavov iz notranje perspektive.
 - Uporaba novih tehnologij: razvoj tehnologij, kot so npr. virtualna resničnost, avtomatizacija branja besedila, bo vplival na načine zbiranja in analiziranja podatkov ter komuniciranja rezultatov.
 - Poudarek na etičnih vprašanjih: raziskovalci se bodo še bolj osredotočali na etične vidike svojega dela, vključno z vprašanji zasebnosti, varnosti podatkov, pravičnosti in vpliva raziskav na družbo.
 - Transdisciplinarno sodelovanje: sodelovanje med raziskovalci različnih disciplin bo postalo ključno za reševanje kompleksnih družbenih problemov, kot so npr. podnebne spremembe, revščina, migracije.
 - Odprta znanost: gibanje za odprto znanost spodbuja delitev raziskovalnih podatkov, metodologij in rezultatov, kar omogoča večjo transparentnost in dostopnost.
 - Globalno raziskovanje: globalizacija bo še naprej spodbujala mednarodno sodelovanje in širjenje metodologij med različnimi kulturami (Mlinar in Splichal, 2021).

ZAKLJUČEK

Tako kot znanost na splošno, se seveda tudi družboslovne discipline odzivajo na nove realnosti, nove družbenopolitične fenomene in kontekste, ki determinirajo vsebino ter s tem predmet in način proučevanja. Posledično je nujno misliti (kritično) na družboslovno raziskovanje kot široko dinamično polje, ki naslavlja iz različnih perspektiv heterogene procese in družbenopolitična razmerja v najširšem smislu. Pogosto se usmerja k refleksiji, interpretaciji in razumevanjem teh razmerij kot konstituirajočih sil družbenega in političnega ter jih prepoznava ne kot statične in nespremenljive, temveč zaznamovane s stalnimi transformacijami, ki pa so lahko v določenem trenutku jasne, vidne in opazne, v določenih kontekstih pa se razmerja lahko zdijo (začasno) relativno fiksna (Banjac, 2020). Neprestano razvijanje družboslovnega raziskovanja posledično pomeni spreminjanje metod in pristopov, ki se uporabljajo pri zbiranju in obdelavi podatkov. Digitalizacija, velike količine podatkov in računalniško podprta analiza so le nekatere od sprememb, ki so se zgodile v stroki.

Omenjene nove metode in pristopi za zbiranje in obdelavo podatkov so bile predvsem posledica razvoja informacijske tehnologije, ki omogoča raziskovalcem, da zbirajo in obdelujejo velike količine podatkov, kar omogoča bolj natančne in zanesljive raziskave.

Če povzamemo nekatere od najpomembnejših sprememb v družboslovju v zadnjih letih so te razvoj novih metod za zbiranje podatkov, kot so spletne ankete, družbeni mediji in mobilne aplikacije, razvoj novih metod za obdelavo podatkov, kot so statistični programi in strojno učenje ter razvoj novih načinov za vizualizacijo podatkov, kot so grafi, karte in animacije. Te spremembe so družboslovje spremenile v bolj dinamično in inovativno disciplino. Družboslovci sedaj lahko zbirajo in obdelujejo velike količine podatkov, kar jim omogoča, da boljše razumejo človeško vedenje in družbene pojave.

Raziskovalci morajo biti pozorni na spremembe in se prilagajati novim izzivom, ki jih prinašajo, da lahko pridobijo kakovostne in relevantne rezultate. Metode in pristopi se razvijajo, da bi omogočili boljše razumevanje kompleksnih družbenih pojavov. S sprejetjem tehnoloških in metodoloških inovacij lahko raziskovalci pridobijo nove vpoglede in znanje o družbi, kar je ključno za razvoj sodobne družbe (Toš in Müller, 2010).

SEZNAM UPORABLJENIH VIROV

- Banjac, M. (2020). *Uvod v kvalitativne metode zbiranja podatkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Bell, E., Bryman, A. in Harley, B. (2020). *Business research Methods, sixth edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Bryman, A., in Bell, E. (2015). *Business Research Methods, fourth edition*. Oxford University Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches, fourth edition*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Creswell, J. W. in Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research, second edition*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Denzin, N. K., in Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Fink Hafner, M. (2012). *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fielding, N., Lee, R. M., Blank, G. (2016). *The Sage Handbook of Online Research Methods, second edition*. London: Sage Publications.
- Flyvbjerg, B. (2011). Case study. V: N. K. Denzin in Y. S. Lincoln (ur.). *The Sage Handbook of Qualitative Research, fourth edition*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, str. 301-316.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., in Hyun, H. H. (2011). *How to Design and Evaluate Research in Education*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Kitchin, R. (2014). *The Data Revolution: Big Data, Open Data, Data Infrastructures and Their Consequences*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Lamut, U. in Macur, M. (2012). *Metodologija družboslovnega raziskovanja - Od osnove do izvedbe*. Ljubljana: Založba Vega.
- Merriam, S. B. (2002). *Introduction to Qualitative Research*. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company.
- Meško, G., Mitar, M. in Dobovšek, B. (2008). *Opazovanje z udeležbo kot metoda družboslovnega raziskovanja in policijskega tajnega opazovanja - konceptualne razlike in navidezne podobnosti med kriminologijo in kriminalistiko*, 59(2), 114-124. Ljubljana: Revija za kriminologijo in kriminalistiko in kriminologijo. https://www.academia.edu/21965211/Opazovanje_z_udele%C5%BEbo_kot_metoda_dru%C5%BEboslovnega_raziskovanja_in_policijskega_tajnega_opazovanja-konceptualne_razlike_in_navidezne_podobnosti_med_kriminologijo_in_kriminalistiko
- Mlinar, Z. in Splichal S. (2021). *Primerjalno raziskovanje in razvojni procesi*. 35-50. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: IDV - CJMMK. <https://www.cjm.si/wp-content/uploads/2021/10/TOS-MULLER-Primerjalno-druzboslovje-WEB-OK.pdf>
- Mneimneh, Z., Pasek, J., Singh, L., Best, R., Bode, L., Bruch, E., Budak, C., Davis-Kean, P., Donato, K., Ellison, N., Gelman, A., Groshen, E., Hemphill, L., Hobbs, W., Jensen, B., Karypis, G., Ladd, J., O'Hara, A., Raghunathan, T., Resnik, P., Ryan, R., Soroka, S., Traugott, M., West, B. T. in Wojcik, S. (2021). *Data Acquisition, Sampling, and Data Preparation Considerations for Quantitative Social Science Research Using Social Media Data*. The Future of Quantitative Research in Social Science. <https://www.jonathanmladd.com/uploads/5/3/6/6/5366295/dataacquisition.pdf>
- Riviera, D. (2010). *Handling Qualitative Data: A Review*. *The Qualitative Report*, 15(5), 1300-1303. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=197689f66f5f4301e4ac3e3fe18bd0e9c30b549e>
- Rubin, H. J., in Rubin, I. S. (2011). *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data, third edition*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Štebe, J. (2008). *Podatkovni arhivi in sekundarna analiza podatkov*. Univerza v Ljubljani: Arhiv družboslovnih podatkov.
- Toš, N. in Müller, H. K. (2010). *Primerjalno družboslovje, Metodološki in vsebinski vidiki*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: IDV - CJMMK.